

Edukacja empatyczna

czyli jak uwarżliwiać dzieci i młodzież na los zwierząt hodowlanych

REDAKCJA, TEKSTY:

Alicja Czerwińska

KOREKTA:

Justyna Łabądź

Joanna Stiller

ZDJĘCIA:

Edgar's Mission, Otwarte Klatki

SKŁAD:

Iga Gosiewska

WSPÓŁPRACA:

Katarzyna Dułak

Weronika Szarafin

Izabela Gołyźniak

Stowarzyszenie Otwarte Klatki

ul. Fredry 5/3A 61-701 Poznań

www.otwarteklatki.pl

Celem stowarzyszenia Otwarte Klatki jest zapobieganie cierpieniu zwierząt poprzez wprowadzanie systemowych zmian społecznych, dokumentowanie warunków chowu przemysłowego oraz edukację promującą pozytywne postawy wobec zwierząt.

„Jesteśmy na zawsze odpowiedzialni za to, co oswoiliśmy”.

Antoine de Saint-Exupéry „Mały książe”

Jako osoba ucząca zarówno dzieci, jak i młodzież widzę, jak zmienia się rzeczywistość edukacyjna w polskich szkołach – mamy dostęp do nowoczesnych technologii: Internetu, tablic multimedialnych, gier komputerowych; niemal każdy uczeń potrafi obsługiwać smartfona, iPoda czy konto facebookowe. Pozostaje to jednak w ostrym kontraście z faktem, że stosunkowo niewielka liczba dzieci i młodzieży ma kontakt ze zwierzętami innymi niż te, które towarzyszą im w domu lub spoglądają na nich z ekranów telewizorów. Co prawda zapytani o to, czy widzieli takie zwierzęta jak krowa, świnia czy kura uczniowie zazwyczaj odpowiadają twierdząco, jednak ich postrzeganie tych zwierząt jest dość płytkie i opiera się na stereotypowych spostrzeżeniach typu „świnia jest brudna” albo kura ma „ptasi mózdzek”.

Oglądając film „Królestwo spokoju: podróż do domu” w reżyserii Jenny Stein, zauważyłam, że wiele występujących w nim osób, obecnie już aktywistów, podkreślało, iż za dziecka mieli niezwykle związek ze zwierzętami hodowanymi w rodzinnych gospodarstwach. To świat dorosłych wmusił w nich sztuczny podział zwierząt na te do zabijania i jedzenia, jak krowy, świnie czy kury, i te do kochania, jak psy i koty. Łącząc te dwa fakty: wzrastające oderwanie dzieci od natury, w tym zwierząt, które kiedyś były blisko nas, oraz wrodzony potencjał dzieci do współodczuwania, postanowiłam zapoczątkować edukację empatyczną w polskich szkołach, zaczynając od szkół podstawowych.

Ta broszura jest efektem prawie dwurocznego doświadczenia w prowadzeniu zajęć empatycznych dla dzieci, jak i owocnej współpracy z innymi osobami, w tym nauczycielami, którym temat edukacji empatycznej jest również bliski. Znajdziecie w niej kilka różnych scenariuszy zajęć przeznaczonych zarówno dla dzieci ze szkół podstawowych, jak i gimnazjalistów i licealistów. Są w niej również wskazówki dotyczące zorganizowania i przygotowania się do warsztatów w szkołach oraz lista książek, które mogą okazać się przydatne w przygotowaniu się do roli edukatora/ki. Mam nadzieję, że będzie ona pierwszym krokiem w stronę rozpowszechnienia edukacji empatycznej w placówkach oświatowych na terenie całej Polski.

Alicja Czerwińska
koordynatorka grupy edukacyjnej w stowarzyszeniu **Otwarte Klatki**

Warsztaty dla dzieci

O ile przygotowując i przeprowadzając prelekcje i wykłady dla starszych grup odbiorców (młodzież, studenci), musimy skupić się bardziej na ich zawartości merytorycznej, o tyle w warsztatach dla dzieci ważniejsza, obok prostej treści, jest forma zajęć. Edukator/ka empatyczny/a musi dostosować swój język, przekaz oraz formę wypowiedzi do potrzeb młodszych odbiorców, tak aby warsztat nie był ani zbyt trudny, ani zbyt nudny, ani oparty wyłącznie na zabawie.

Cel

Najważniejsze jest ustalenie celu, którym w żadnym proponowanym przez nas warsztacie dla dzieci młodszych nie jest zachęcenie ich do przejścia na weganizm. Bądźmy realistami: dzieci w wieku 6-11 lat nie są decyzyjne i na zmiany w nawykach żywieniowych musimy patrzeć perspektywicznie. Naszym zadaniem jest przełamanie pewnych stereotypów, np. tych, że wszystkie krowy, świnie i kury mieszkają w stodole czy kurniku, wychodzą na trawę i żyją szczęśliwie lub że świnia jest zwierzęciem brudnym, a kura - głupim. Poprzez podważanie popularnych osądów i wyobrażeń pokazujemy odbiorcom, że świat jest inny – to, co oni robią z tą wiedzą, zależy od nich. Zamiast mówić uczniom, by nie jedli mięsa czy nie pili mleka, pokazujemy im, z czym wiąże się przemysłowy chów zwierząt i jak niezwykle są zwierzęta, które w nim cierpią.

Głównym celem naszych warsztatów dla szkół podstawowych jest pokazanie dzieciom zwierząt hodowlanych z innej perspektywy i zapoczątkowanie odmiennego od stereotypowego myślenia o tych zwierzętach. Przykładowo, w warsztacie „Zwierzę nie jest rzeczą”, który również skupia się na najbardziej uprzedmiotowianych zwierzętach gospodarskich (krowa, kura, świnia), celem jest potwierdzenie zdania będącego tytułem warsztatu. Jeśli założymy taki cel, bezpośrednim rezultatem warsztatów będzie zakwestionowanie negatywnych wyobrażeń o zwierzętach hodowlanych i przekonanie, że chów przemysłowy jest zły, a krowy, kury i świnie są fajnymi, zabawnymi i sprytnymi zwierzętami. W klasach starszych (IV-VI) często sugerujemy uczniom alternatywne rozwiązania, pokazując, że sami jesteśmy weganami.

Język

Cel edukacji empatycznej łączy się bezpośrednio z jej przekazem, dostosowanym do języka dzieci: podczas zajęć nie głosimy radykalnych poglądów, tylko opisujemy dziecięcym językiem realia chowu przemysłowego oraz emocjonalność i inteligencję zwierząt hodowlanych. W zasadzie dobór każdego słowa ma znaczenie w klasach I-III, gdyż trudniejsze sformułowania powodują niezrozumienie; w klasach IV-VI można mówić bardziej dorosłym językiem. Dobrą strategią jest obrazowe przedstawienie losu zwierząt w chowie przemysłowym – zamiast mówić, że „świnia ma do dyspozycji przestrzeń wielkości 1 m²”, pokazujemy dzieciom, jaka część klasy stanowi przestrzeń życiową świni. W klasach I-III można wykonać ćwiczenie na pokazanie inteligencji kurcząt, angażując w nie troje dzieci, które odgrywają scenkę – jest to dla nich sporo zabawy, a dowodzi, że kury potrafią myśleć.

Forma

Adaptując przekaz do możliwości dzieci, dostosowujemy również formę prowadzenia zajęć. Podczas zajęć teoretycznych, czyli pierwszej godziny lekcyjnej, rozmawiamy, pokazujemy i tłumaczymy, wykorzystując zdjęcia i filmy. Podczas drugiej godziny lekcyjnej, zajęć plastycznych, dzieci mogą „pobawić” się - czyli to, co lubią robić - odbijając autorskie szablony na przyniesionych przez siebie koszulkach. Szablony te przedstawiają zwierzęta hodowlane i opatrzone są napisami np. „Nie do klatki, wolę kwiatki” czy „Myślę, czuję i żuję”. Plusem części plastycznej jest to, że dzieci z dumą noszą później własnoręcznie wykonane koszulki i w ten sposób nie tylko pamiętają o zajęciach, ale mogą rozmawiać o nich z innymi dziećmi i dorosłymi.

Podczas warsztatów „Zwierzę nie jest rzeczą” dzieci (w formie zabawy, korzystając z klocków lego) budują przestrzeń życiową dla zwierząt, które odgrywały, zdobywszy wcześniej wiedzę o ich potrzebach naturalnych; w ten sposób utrwala ją i sami decydują o wolności, jaką dają zwierzętom. Po zbudowaniu odpowiednich miejsc dla zwierząt odpowiadają na pytanie, jak to się odnosi do rzeczywistości – celem jest pokazanie skali okrucieństwa chowu przemysłowego zwierząt. Jest to dobry punkt wyjścia do wspólnego wypracowania rozwiązań mających na celu przeciwdziałanie temu brakowi empatii. Staramy się w jak największym stopniu zaangażować dzieci - podczas warsztatów nie tylko wczuwają się w sytuację zwierząt, próbując wyobrazić sobie emocje, potrzeby i zachowania (np. „po czym możemy poznać, że kura się boi, jak się może wtedy zachowywać”), ale też zwiększają swoją wiedzę, czytając, a następnie opowiadając reszcie grupy najbardziej zaskakujące fakty na temat zwierząt.

Forma warsztatów musi być dla dzieci atrakcyjna, inaczej nie ma możliwości utrzymania ich zainteresowania przez 45 minut! Dlatego tak istotne jest wykorzystywanie zarówno dobrej jakości, ładnych zdjęć oraz ciekawych i zabawnych filmów, jak i angażowanie dzieci w dyskusję, zadawanie im pytań, obrazowe przedstawianie warunków chowu przemysłowego i wprowadzanie elementu humorystycznego w części opowiadającej o emocjonalności i inteligencji krów, świń i kur. Filmy i zdjęcia powiedzą uczniom więcej o emocjonalności zwierząt niż nasze słowa, przykuwają również ich uwagę. Bardzo ważnym elementem zajęć jest zadawanie dzieciom pytań, słuchanie ich odpowiedzi, proszenie ich o podnoszenie ręki w momencie, gdy zgadzają się z daną wypowiedzią prowadzącej/go. W ten sposób zajęcia są bardziej dynamiczne, niż gdyby prowadzący non stop opowiadał im o tym, jak zły jest chów przemysłowy, a jakie fajne zwierzęta. Dzieci mają to same wydedukować.

Bardzo ważne w mówieniu o zwierzętach hodowlanych do młodszych odbiorców (lecz nie tylko) jest ich indywidualizowanie – zamiast podawać dzieciom ogromne liczby, opowiadamy im historie poszczególnych zwierząt. Kura Sunshine, świnia Pepa czy krowa Borutka lepiej zobrazują pozytywne cechy tych zwierząt, a dzieci zdecydowanie łatwiej zidentyfikują się z „bohaterami” niż z masą zwierząt. Warsztaty są również dobrym pretekstem do rozprawienia się ze stereotypami narzuconymi zwierzętom hodowlanym przez człowieka („ty świnio!”, „brudny jak świnia/uświnił się”, „ty krowo!”, „ty ptasi mózdzku!”). Jest to dość trudny aspekt, gdyż większości dzieci określenia „krowa” czy „świnia” kojarzą się negatywnie, jednak za pomocą filmów, obrazowych przedstawień, zdjęć, opowieści czy gry psychologicznej można uświadomić dzieciom, że te stereotypy są dla zwierząt bardzo krzywdzące.

Czy nadajesz się na edukatora empatycznego?

Szkoły podstawowe

Osoba pracująca z młodszymi dziećmi powinna przede wszystkim to lubić! Powinna też mieć ku temu stosowne przygotowanie – ważne jest, aby nie tylko potrafić rozmawiać z dziećmi ich językiem, lecz również prowadzić zajęcia w taki sposób, by skupić ich uwagę i nie znudzić ich. Zanim zdecydujesz się na zainicjowanie edukacji empatycznej w swoim mieście, pomyśl o tym, czy lubisz dzieci i czy odnajdujesz się w ich towarzystwie oraz czy potrafisz pracować z dużą grupą (jedna klasa to około 20-25 dzieci) i utrzymać względną dyscyplinę (z pomocą nauczyciela i bez). Edukator/ka empatyczny/a musi umieć mówić językiem dzieci, tak by jego/jej wypowiedzi były dla nich zrozumiałe i odpowiednio dostosowane do ich wieku. Przykładowo, zamiast mówić pierwszoklasistom „większość zwierząt hoduje się obecnie w chowie przemysłowym”, powiesz: „bardzo dużo zwierząt spędza całe swoje życie w wielkich zakładach, które wyglądają jak fabryki”. Bardzo ważna jest również umiejętność zainteresowania dzieci, żeby skupić ich uwagę na omawianym temacie oraz mieszczanie się w czasie, tj. rozplanowanie prezentacji, pytań i dyskusji w taki sposób, by 45 minut było wystarczające.

Gimnazja, licea i uczelnie

Pracując z uczniami gimnazjów i liceów, nie musisz posiadać talentu pedagogicznego, jednak wciąż potrzebne są konkretne umiejętności. Warto więc zastanowić się, czy potrafisz rozmawiać z młodzieżą, tj. słuchać cierpliwie i odpowiadać na kłopotliwe pytania, nie zrażając się i nie dając ponieść emocjom. Nawet jeśli uczniowie zadają ci „głupie” pytania lub próbują wyśmiać twoje stanowisko, ty musisz odpowiadać na nie konkretnie i nie pozwolić się wciągnąć w bezsensowną przepychankę słowną. Pamiętaj, że czasem w grupie może być jedna złośliwa osoba, lecz cała reszta słuchaczy obserwuje cię i wyciąga wnioski!

Bardzo ważna jest również umiejętność merytorycznej dyskusji na temat chowu przemysłowego zwierząt w Polsce i związanych z nim zagadnień etycznych, ekologicznych i zdrowotnych. Zanim skontaktujesz się ze szkołami i umówisz na zajęcia, popracuj nad swoimi wypowiedziami. Spróbuj odpowiadać płynnie na najczęściej zadawane pytania (FAQ) dotyczące chowu przemysłowego i weganizmu, siedząc na stoiskach informacyjnych, jak i podczas publicznych przemówień, które trwają ok. 20 minut. Jeśli idzie Ci to dobrze, najprawdopodobniej nadajesz się do mówienia do młodzieży! Pamiętaj: masz prawo nie znać odpowiedzi na niektóre szczegółowe pytania – powiedz, że nie wiesz i obiecaj, że wyślesz odpowiedź e-mailem. Upewnij się również, że potrafisz zmieścić się w czasie, tj. rozplanować pytania i dyskusję oraz prezentację materiałów w taki sposób, by jedna godzina lekcyjna była wystarczająca.

Jak dostać się do placówki?

Szkoły podstawowe: Do szkoły podstawowej najlepiej dostać się przez życzliwego nauczyciela/kę – polskie podstawówki są już przyzwyczajone do licznych warsztatów edukacyjnych oferowanych im przez organizacje pozarządowe. Ponieważ jednak nasz temat zajęć jest poważny (zwierzęta hodowlane, chów przemysłowy), warto rozejrzeć się za nauczycielami, którzy chcą promować szacunek i empatię wobec zwierząt w swojej szkole. Zapewniamy Was, że w każdej placówce znajdzie się przynajmniej jedna taka osoba! Gdy przeprowadzicie warsztat w jednej klasie, a inne nauczycielki go podpatrzą i przekonają się, że nie jest to nic strasznego, z pewnością będą również chciały zorganizować takie warsztaty dla swoich klas. Często zdarza się też, że przekazują one informacje o interesujących zajęciach znajomym z innych placówek i w ten sposób zyskujemy nowych odbiorców. Warto przy tym pamiętać, że na popularność musimy zapracować. Oznacza to nieraz zajęcia w niedogodnych terminach, do których trzeba dołożyć z własnej kieszeni; jeśli jednak nauczyciele nam zaufają, zaprocentuje to w przyszłości!

Gimnazja, licea i uczelnie: Będziesz musiał/a dokonać małego rekonesansu wśród placówek oświatowych i uczelni na terenie Twojego miasta. W przypadku szkół gimnazjalnych i licealnych najlepiej jest znaleźć życzliwego nauczyciela lub takiego, który uczy przedmiotów pokrewnych tematowi zajęć, np. etyki. Jeśli nauczyciel zainteresuje się tematem, może zorganizować 45-minutową prelekcję również na godzinie wychowawczej czy na innym przedmiocie.

Kierunki studiów, które mogą ci sprzyjać, to filozofia, socjologia, psychologia czy ochrona środowiska – musisz jednak znaleźć profesora, a nawet studenta, który pomoże ci wejść na uczelnię i zorganizować wykład. Dobrym pomysłem jest docieranie do szkół i uczelni przez uczniów i studentów, którzy są wegetarianami, weganami lub osobami sympatyzującymi z ruchem animalistycznym. Uczelnie są bardziej otwarte na goszczenie wykładowców polecanych przez studentów.

Jak przygotować się do zajęć?

Przećwicz prezentację, nim przedstawiš ją szerszemu gronu, sprawdź, czy zmieścisz się w czasie, biorąc poprawkę na pytania odbiorców i dyskusję (najlepiej przeznaczyć na nie dodatkowe 10 minut). W trakcie prowadzenia prezentacji odpowiadaj tylko na istotne pytania, mniej istotne zostaw na koniec, pomoże ci to zachować ciąg myślowy i nie zakłóci toku myślenia. Pamiętaj o tym, by przybyć do placówki przed czasem, tak by mieć możliwość odnalezienia nauczyciela oraz sali, w której odbędą się zajęcia, i spokojnego przygotowania tej sali do zajęć.

Przygotowując się do zajęć, pamiętaj o zorganizowaniu sprzętu, który będzie ci niezbędny do przeprowadzenia prezentacji: komputerze, rzutniku, prezentacji (którą będziesz mieć i na pendrivie, i na komputerze), ewentualnym przedłużaczu i pilocie do rzutnika lub myszce bezprzewodowej (zdecydowanie pomagają w prowadzeniu prezentacji jeśli przemieszczasz się po klasie). W szkołach podstawowych można zorganizować warsztaty w klasach wyposażonych w ekrany, rzutniki i tablice multimedialne, ale musisz wcześniej zapytać o ich dostępność. Jeśli posiadasz ulotki promujące tematykę warsztatów, zabierz je ze sobą. Warto również zaopatrzyć się w aparat fotograficzny, który daje nam możliwość stworzenia „portfolio” warsztatów. Możesz je później wykorzystać w docieraniu do nowych szkół.

Co zrobić po warsztatach?

Dobrze jest wysłać e-mailem podziękowania nauczycielowi lub szkole za możliwość przeprowadzenia warsztatów, jak również przesłać kilka zdjęć z zajęć – zazwyczaj nauczyciele nie robią ich sami. Możesz również polecić się na przyszłość i zaproponować nauczycielowi/ce, by jego/jej uczniowie napisali, czego nauczyli się podczas zajęć. Daje to możliwość zweryfikowania efektywności warsztatów i ich ewentualnej modyfikacji.

Zajęcia plastyczne

Ważnym elementem warsztatów w szkole podstawowej są zajęcia plastyczne, które zajmują drugą godzinę lekcyjną. Cel tej lekcji jest podwójny: dzieci mogą spróbować czegoś nowego i bawią się, własnoręcznie wykonując swoją koszulkę, a jednocześnie utrwalają wiadomości zdobyte podczas pierwszej godziny warsztatów. Koszulka z odbitym szablonem jest dla nich nie tylko wyjątkową pamiątką, lecz także pretekstem do poruszania tematu zwierząt hodowlanych wśród rówieśników.

Wykonanie szablonu

Aby przygotować się do zajęć plastycznych, będziesz potrzebować 3 grubych, przezroczystych folii (koszulek na dokumenty), nożyka technicznego, wzorów wydrukowanych lub narysowanych na kartce i taśmy klejącej. Kartkę z nadrukiem kładziesz pod foliową koszulką i podklejasz od dołu taśmą. Możesz też odrysować wzór markerem, wówczas nie potrzebujesz kartki. Wzory przedstawiają omawiane zwierzęta hodowlane: krowę, kurę i świnie i są opatrzone napisami nawiązującymi do treści warsztatów. Wycinasz wzór nożykiem technicznym, pamiętając, by zostawiać tzw. mostki, czyli przestrzenie pomiędzy poszczególnymi „dziurami” w szablonie, które trzymają go w całości. Wyciętego w ten sposób szablonu możesz używać wielokrotnie i zmywać ciepłą wodą, najlepiej zaraz po wykonaniu z dziećmi odbitek.

Niezbędne materiały

Odbijając szablony na koszulkach, musimy być dodatkowo wyposażeni w farbki do materiałów (dostępne w sklepach plastycznych i Empiku, polecamy w wersji bez utwalacza – są tańsze), małe wałki z podstawkami (dostępne w sklepach budowlanych, np. Leroy Merlin czy Castorama), gazety (do włożenia w koszulkę, zapobiegają odbiciu wzoru na tyle koszulki, jeśli dziecko chce go mieć na przodzie) oraz cerata do zachowania czystości w klasie. Oczywiście już podczas umawiania warsztatów z nauczycielem/ką należy podkreślić, że uczniowie muszą przynieść (niekoniecznie nowe) jasne, bawełniane koszulki na lekcje.

Odbijanie szablonów

Jeśli macie już wszystko przygotowane, warto również pamiętać o tym, jak odbijać szablony na koszulkach, by efekt był zadowalający, zarówno dla dzieci, jak i dla nas! Po pierwsze, ostrożnie. Nabieramy niewielką ilość farby na wałek i wałkujemy na podstawie, tak aby równomiernie pokryć nią wałek. Później malujemy koszulkę – jeśli farba bez problemu pokrywa szablon, gdy dziecko lekko naciska na wałek, to znaczy, że mamy odpowiednią jej ilość. Uczeń/uczennica wykonuje ruch wałkiem tylko w jedną stronę, nie maluje szablonu w sposób, w jaki malujemy ściany; jeśli ruchy są dwustronne i zbyt gwałtowne, farbka podcieka pod wzór i robi plamy, a nasz szablon szybko się niszczy. Pozwalamy dzieciom oderwać folię z szablonem i pozostawiamy gazetkę w koszulce przynajmniej do końca lekcji. Bardzo ważne jest poinformowanie uczniów o konieczności przeprosowania odbitego wzoru przez suchą szmatkę, przez około 2-3 minuty. Farbki do tekstyliów są termoutwardzalne, czyli muszą być przeprosowane, by nie zmyć się w praniu! Aby dzieci nie zapomniały, można im rozdać wydrukowane karteczki z instrukcją postępowania z koszulką po powrocie do domu.

Scenariusze zajęć

Tytuł warsztatu: Prawdziwa opowieść o zwierzętach

Cel:

zapoznanie dzieci z naturą i potrzebami zwierząt hodowlanych (krowa, świnia, kura), uwrażliwienie ich na zwierzęta gospodarskie poprzez pokazanie podobieństwa pomiędzy nimi a zwierzętami domowymi (psami, kotami).

Wiek uczestników: 6-12 lat

Liczba osób podczas warsztatu: 20-25

Efekt:

Uczniowie poznają zwierzęta hodowlane z innej perspektywy niż stereotypowe hasła lub telewizyjna reklama. Dowiadują się m.in. że zwierzęta, tj. krowa, świnia czy kura, są równie ciekawe, wrażliwe i inteligentne jak zwierzęta, które znają, tj. psy i koty. Podczas zajęć nieporuszany jest temat chowu przemysłowego i zabijania zwierząt, jednak w przypadku zadawania przez dzieci dociekliwych pytań trzeba przygotować się na rozsądną odpowiedź. Zajęcia plastyczne utrwalają zdobytą wcześniej wiedzę.

Wykorzystywane metody:

prezentacja (Prezi, Power Point)
filmy – youtube.com, vimeo.com
pogadanka
zajęcia plastyczne – odbijanie szablonów

Pomoce naukowe:

komputer
rzutnik i ekran / tablica multimedialna
prezentacja „Prawdziwa opowieść o zwierzętach”
filmy (youtube.com lub vimeo.com)
farbki akrylowe
szablony
gazety
koszulki
wałki do malowania

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pierwsza godzina lekcyjna:

Prezentacja na bazie zdjęć i filmów na temat życia emocjonalnego i społecznego zwierząt hodowlanych oraz ich inteligencji. Prowadząca/y przedstawia dzieciom kurę, krowę oraz świnie z zupełnie innej perspektywy, weryfikując takie podstawowe przekonania jak „świnia jest brudna”, kura ma „ptasi mózdzek” itd.

CZAS	METODA	TREŚĆ
3 min	pogadanka	Przedstawienie siebie i wprowadzenie omawianych zwierząt: krowy, świnia i kury poprzez zadanie uczniom pytania, z czym kojarzą im się poszczególne zwierzęta. Jest to zrozumiałe, jeśli są to typowo produkty odzwierzęce, bo w taki sposób nasza kultura przedstawia zwierzęta hodowlane.
15 min	pogadanka, opowiadanie, pokaz filmu „Little Miss Sunshine” organizacji Edgar’s Mission, ćwiczenie (dla klas I-III)	Eduktor/ka angażuje dzieci w rozmowę o kurach poprzez zadawanie im pytań typu „czy wiecie, że...” (kura potrafi myśleć i być sprytna, kury gđakają aż na 27 różnych sposobów, kury są emocjonalne). Wyświetla on/ona filmik organizacji Edgar’s Mission, dostępny na stronie youtube.com, „Little Miss Sunshine” przedstawiający kurę jako inteligentne i przywiązane do człowieka zwierzę. Dzieci z klas I-III możemy zaangażować w ćwiczenie: wybieramy 3 uczniów, z których każdy jest innym kurczakiem. Kurczaki biją się o robaka: najpierw najsłabszy z silniejszym, który zabiera mu robaka, potem silniejszy z najsilniejszym, który ostatecznie zabiera robaka. Kurczak najsłabszy unika nie tylko silniejszego, ale i najsilniejszego – wnioskuje, że od tego również może dostać lanie. Dochodzi do tego wniosku na podstawie obserwacji. Ćwiczenie jest zabawne i ma udowodnić, że kury potrafią myśleć logicznie i że powiedzenie „ptasi mózdzek” jest dla nich krzywdzące, bo wcale nie są głupie. Dodatkowo można pokazać film dostępny na youtube.com, ilustrujący emocjonalność kury przytulającej się do małego chłopczyka.
12 min	pogadanka, opowiadanie, pokaz filmu „Pepa” nakręconego przez Łukasza Musiała na potrzeby warsztatów	Prowadzący/a zadaje dzieciom pytania związane ze zdjęciami: „dlaczego na tym zdjęciu świnia jest obok psa?”, „czy wiecie, że w USA świnie pracują na policji?”, „dlaczego świnie taplają się w błocie?”. Celem pytań jest nie tylko udowodnienie dzieciom, że świnie są równie inteligentne i emocjonalne jak nasze psy, zachowują się bardzo podobnie do nich, przywiązują do człowieka i swojego imienia, mają także doskonały węch, ale również, że powiedzenie „ty świnio!” czy „ale się uświniłeś” jest dla świń krzywdzące, bo to bardzo czyste zwierzęta, które taplają się w błocie po to, by się ochłodzić i ochronić przed słońcem i owadami. Eduktor/ka pokazuje dzieciom filmik „Pepa” dostępny na stronie vimeo.com organizacji Basta! Szczecińska Inicjatywa dla Zwierząt i opowiada ciekawostki o świniach, zwracając uwagę na to, że Pepa zachowuje się jak pies.
12 min	pogadanka, opowiadanie, pokaz filmu „Happy Cows” - organizacji Kuhrettung Rhein Berg, ćwiczenie (dla klas I-III)	Eduktor/ka ponownie zadaje uczniom pytania dotyczące emocjonalności i inteligencji krów: „czy waszym zdaniem krowy potrafią myśleć i czuć?”, „czy krowy mają dobrą pamięć?”. Wyjaśniamy, że krowy to inteligentne zwierzęta, które mają bardzo dobrą pamięć i rozpoznają ludzi po kolorach, są w stanie również zapamiętać około stu swoich towarzyszek. Młodsze dzieci (w klasach I-III) możemy zaangażować w ćwiczenie obrazujące, w jaki sposób krowy zapamiętują dobre i złe rzeczy: wybieramy dziewczynkę w jednokolorowej bluzie/bluzce i tłumaczymy, że gdyby to dziecko zrobiło krowie coś złego, to krowa skojarzyłaby ją z kolorem bluzy i kolejna dziewczynka, która pojawiłaby się na łące w bluzie w takim kolorze, miałaby „przechłapanę”. Opowiadamy o wrażliwości krów i wyrażaniu przez nie emocji, pokazując im film „Happy Cows”; w trakcie zadajemy im pytania, jakie zwierzęta przypominają im podskakujące krowy. Możemy też poinformować je o stadnej naturze krów, ich wieloletnich przyjaźniach i mocnej więzi krowy z jej dzieckiem.
3 min	podsumowanie, pogadanka	Prowadzący/a sprawdza wiedzę dzieci zdobytą podczas zajęć i podsumowuje najważniejsze wiadomości.

Druga godzina lekcyjna:

Zajęcia plastyczne polegające na odbijaniu przez dzieci szablonów na przyniesionych przez nie koszulkach. Szablony przedstawiają popularne zwierzęta hodowlane: świnie, krowę i kurę i zawierają humorystyczne hasła. Do ich odbijania używamy specjalnych farbek akrylowych do tekstyliów.

Autorka: Alicja Czerwińska

Tytuł warsztatu: Chów przemysłowy jest niezdrowy!

Cel:

Podniesienie empatii i świadomości ekologicznej dzieci, poinformowanie o wpływie przemysłowego chowu zwierząt na środowisko naturalne.

Wiek uczestników: 6-12 lat

Liczba osób podczas warsztatu: 20-25

Efekt:

Uczniowie zdobywają podstawową wiedzę na temat chowu przemysłowego i jego wpływu na życie zwierząt oraz na środowisko, przez co podniesiony zostaje poziom ich świadomości ekologicznej. Przedstawienie zwierząt hodowlanych z perspektywy ich naturalnego zachowania i potrzeb ma podnieść poziom empatii u młodszych i starszych dzieci. Dodatkowo dzieci uzyskują informacje, w jaki sposób można robić świadome zakupy, tak by pomóc środowisku i zwierzętom.

Wykorzystywane metody:

prezentacja (Power Point)
ulotka „Chów przemysłowy jest niezdrowy!”
filmy – youtube.com, vimeo.com
pogadanka
zajęcia plastyczne – odbijanie szablonów

Pomoce naukowe:

komputer
rzutnik i ekran / tablica multimedialna
ulotka „Chów przemysłowy jest niezdrowy!”
prezentacja „Chów przemysłowy jest niezdrowy!”
farbki akrylowe
szablony
koszulki
gazety
wątki do malowania

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pierwsza godzina lekcyjna:

Prezentacja na temat przemysłowego chowu zwierząt, jego wpływu na środowisko i życie zwierząt. Składa się ona ze zdjęć, przeplatanych krótkimi filmami pokazującymi kurę, świnie i krowę w ich naturalnym środowisku.

CZAS	METODA	TREŚĆ
3 min	pogadanka	Przedstawienie siebie i tematu zajęć - zwierząt hodowlanych. Edukator/ka zadaje dzieciom pytania dotyczące omawianych zwierząt: 'gdzie się je hoduje?', 'czy wszystkie one mają dostęp do świeżego powietrza i zielonej przestrzeni?', 'czy znacie inne rodzaje chowu?'. Pytania dopasowujemy do wieku odbiorców.
5 min	wykład i pogadanka	Wyjaśnienie zjawiska chowu przemysłowego. Edukator/ka tłumaczy dzieciom, czym jest chów przemysłowy, na zasadzie skojarzenia z fabryką - zwierzęta zamykane są w klatkach, boksach i betonowych budynkach, gdyż w ten sposób hoduje się ich więcej, a w rezultacie produkuje się więcej mleka, jajek i mięsa. Nawiązując do zdjęć, prowadzący/a pyta uczniów, czy zwierzęta w klatkach są szczęśliwe i mogą realizować podstawowe potrzeby (rycie lub grzebanie w ziemi, taplanie się w błocie itp.).
5 min	wykład i pogadanka	Wyjaśnienie funkcjonowania fermy kur niosek. Prowadzący/a pokazuje przestrzeń życia kury za pomocą kartki A4, wyjaśnia, dlaczego zwierzę to traci pióra i nie może realizować swoich podstawowych potrzeb naturalnych.
10 min	pogadanka, pokaz filmu organizacji Edgar's Mission „Little Miss Sunshine”	Przedstawienie kury jako inteligentnego zwierzęcia, podważenie stereotypu „ptasiego mózdzka”. Edukator/ka pokazuje filmik przedstawiający kurę Sunshine wykonującą różne wyuczzone sztuczki. Jednocześnie tłumaczy on/ona, że kury są mądre, potrafią myśleć logicznie, komunikują się w różny sposób i potrafią zaprzyjaźnić się z człowiekiem. Można również pokazać dostępny w Internecie filmik przedstawiający kurę przytulającą się do małego chłopca.
5 min	wykład i pogadanka	Wyjaśnienie funkcjonowania przemysłowego chowu świń, zastosowania kojców porodowych i braku możliwości naturalnego życia dla świni (rycie w ziemi, taplanie się w błocie i inne naturalne zachowania).
5 min	wykład, pogadanka i pokaz filmiku „Pepa” nakręconego przez Łukasza Musiała na potrzeby warsztatów	Edukator/ka pokazuje dzieciom filmik o Pepie i na jego przykładzie opowiada o cechach świni przybliżających ją do psa: inteligencji, emocjonalności, przywiązaniu do człowieka, doskonałym węchem i psim zachowaniu. Poprzez zadanie pytania „dlaczego świni taplają się w błocie?” i wyjaśnienie, że ich motywacją jest schłodzenie się oraz ochrona przed insektami i słońcem podważa on/ona również stereotypowe pojęcie świni jako brudnego zwierzęcia.
5 min	wykład i pogadanka	Wyjaśnienie funkcjonowania przemysłowego chowu krów mlecznych, które nie mają styczności z zielonymi pastwiskami, gdyż większość czasu spędzają w zamknięciu. Edukator/ka zadaje pytanie pojawiające się przy każdym zwierzęciu – „jakie życie wybralibyście dla takiej krowy?”.
5 min	wykład, pogadanka i pokaz filmiku „Happy Cows” organizacji Kuhrettung Rhein Berg	Pokazanie uczniom krowy jako uczuciowego, wrażliwego i inteligentnego zwierzęcia w ramach komentarza do filmu. Edukator/ka podważa stereotyp „głupiej krowy” i opowiada różne ciekawostki (krowy rozwiązują zadania i podskakują z radości, gdy znajdą rozwiązanie, mają bardzo dobrą pamięć i zapamiętują wszystkich członków nawet bardzo dużego stada, jak i ludzi itd.).
2 min	podsumowanie zajęć	Zadanie pytania „jakie życie jest lepsze dla zwierzęcia?” i zebranie argumentów przeciwko chowowi przemysłowemu zwierząt. Uzasadnienie, że chów przemysłowy jest niezdrowy zarówno dla zwierząt, jak i dla ludzi.

Druga godzina lekcyjna:

Zajęcia plastyczne polegające na odbijaniu przez dzieci szablonów na przyniesionych przez nie koszulkach. Szablony przedstawiają popularne zwierzęta hodowlane: świnię, krowę i kurę i są opatrzone humorystycznymi hasłami. Do ich odbijania uczestnicy używają specjalnych farbek akrylowych do tekstyliów.

Tytuł warsztatu: Zwierzęta a my

Cel:

Wyjaśnienie młodzieży mechanizmów społeczno-kulturowych służących dystansowaniu nas od zwierząt hodowlanych i skłonienie jej do refleksji nad losem tych zwierząt.

Wiek uczestników: 15-18 lat

Liczba osób podczas warsztatu: 20-25

Czas trwania: 1 x 45 minut

Treść zajęć:

Prowadzący/a pokazuje uczniom prezentację opartą na zdjęciach i filmach, na podstawie której tłumaczy, jakich mechanizmów używamy, by stworzyć barierę między nami a zwierzętami hodowlanymi. Poruszane są cztery kryteria: dysonans językowy, przestrzenny, wychowawczy i emocjonalny. Opowiada on/ona również o realiach chowu przemysłowego zwierząt w Polsce i zachęca młodzież do dyskusji i wyrażania własnych opinii na omawiany temat.

Wykorzystywane metody:

prezentacja (Power Point)
filmy – youtube.com, vimeo.com
pogadanka, dyskusja

Pomoce naukowe:

komputer
rzutnik i ekran / tablica multimedialna
prezentacja „Zwierzęta a my”
filmy pobrane z YouTube’a
(lub odtwarzane online)

CZĘŚĆ PIERWSZA: WYJAŚNIENIE TERMINÓW DYSTANSUJĄCYCH CZŁOWIEKA OD ZWIERZĄT HODOWLANYCH – 15 MIN

CZAS	METODA	TREŚĆ
3 min	pogadanka	Wprowadzenie tematu wykorzystywania zwierząt w przemyśle mięsnym, mleczarskim i jajczarskim. Zachęcamy młodzież do dyskusji, sprawdzając, czy widzi różnicę między zwierzęciem a gotowym produktem odzwierzęcym.
3 min	wykład, pogadanka	Wyjaśnienie terminu „dysonans językowy”, czyli używanie określeń „wieprzowina” czy „wołowina” zamiast „świnia” czy „krowa”. Można zapytać uczniów o inne produkty mięsne i wypisać je na tablicy.
3 min	wykład, pogadanka	Wytlumaczenie terminu „dysonans przestrzenny”, czyli dlaczego umieszczamy rzeźnie i zakłady przetwórstwa mięsnego poza granicami miasta albo w odległych od centrum dzielnicach. Można podać przykład mapy danego miasta i zapytać uczniów, czy wiedzą, gdzie takie miejsca się znajdują.
3 min	wykład, pogadanka	Wyjaśnienie terminu „dysonans wychowawczy” na przykładzie książek i bajek z dzieciństwa. Warto podać jak najwięcej przykładów przedstawiających umieszczenie zwierząt hodowlanych jako „pozytecznych producentów jedzenia” oraz przynieść ze sobą książki, które wspierają ten trend edukacyjny.
3 min	wykład, pogadanka	Wytlumaczenie terminu „dysonans emocjonalny” na przykładzie naszego psa i nie naszej świni („jedne kochasz, drugie zjadasz”). Angażujemy uczniów w dyskusję poprzez zadanie im pytania: „czy zrobiłbyś krzywdę swojemu psu?” i nawiązanie do podobieństwa między psami i świniami.

CZĘŚĆ II – SZOWINIZM GATUNKOWY/GATUNKOWIZM, CZYLI DLACZEGO POZWALAMY NA DZIAŁANIE DYSONANSÓW – 20 MIN

CZAS	METODA	TREŚĆ
5 min	wykład	Wyjaśnienie terminu „gatunkowizm” („postawa stawiająca interesy własnego gatunku ponad interesami innych gatunków”) i skonstrastowanie zwierzęcego interesu w życiu i wolności z ludzkim interesem w konsumowaniu zwierząt.
5 min	wykład	Zadanie uczniom pytania, czy zwierzęta hodowlane cierpią, jednocześnie pokazując im slajd zestawiający ludzki mózg z mózgiem różnych gatunków zwierząt i tłumaczący zasadę odczuwania bólu oraz przeżywania emocji.
8 min	prezentacja filmu/zdjęć i pogadanka	Przedstawienie uczniom krótkiego filmu pokazującego cierpienie zwierząt hodowlanych (np. ostatnia sekwencja z filmu „Królestwo spokoju: podróż do domu” Jenny Stein, do muzyki Moby’ego) i/lub zdjęć przedstawiających chów przemysłowy (są częścią prezentacji). Omawiamy pokrótce każdy z rodzajów hodowli: przemysł mięsny, mleczarski (krów mlecznych i cieląt), hodowlę kur niosek i kurczaków brojlerów, hodowlę świń.
2 min	wykład, pogadanka	Pokazujemy uczniom, ile zwierząt zjada przeciętny mięsożerca i zestawiamy to z liczbami uratowanych przez wegetarian i wegan oraz ograniczających jedzenie produktów zwierzęcych osób („Veganomics” Nick Cooney).

CZĘŚĆ III – MOŻLIWOŚCI ZMIANY LOSU ZWIERZĄT – 10 MIN

CZAS	METODA	TREŚĆ
5 min	prezentacja filmu i wykład	Wyświetlenie uczniom filmu przedstawiającego oddziaływanie konsumenta na przemysł hodowlany („Jak możemy uczynić świat lepszym?” jest dostępny online: https://www.youtube.com/watch?v=vm_jXlt4O_8). Tłumaczymy słuchaczom ideę weganizmu jako alternatywy do typowo polskiego sposobu odżywiania opartego na produktach odzwierzęcych.
2 min	wykład	Przedstawienie „świadomej konsumpcji” jako drogi do zmniejszenia cierpienia zwierząt. Jeśli uczniowie czują się niekomfortowo z radykalną zmianą, którą jest weganizm, można im zasugerować stopniowe ograniczanie/wykluczanie z diety produktów odzwierzęcych. Podajemy również adresy stron, które mają pomóc w zmianie nawyków jedzeniowych: weganizmteraz.pl, puszka.pl, veganbuddy.pl, otwarteklatki.pl (warto wcześniej sprawdzić, czy na terenie naszego miasta działa osoba, która pomaga innym w przejściu na weganizm).
3 min	pogadanka	Zachęcenie do zadawania pytań.

Tytuł warsztatu: Dieta roślinna - czy taka inna?

Cel:

Zapoznanie młodzieży z walorami diety roślinnej, wartościami produktów roślinnych i różnymi aspektami zdrowego sposobu odżywiania się.

Wiek uczestników: 12-18 lat

Liczba osób podczas warsztatu: 20-25

Czas trwania:

1 x 45 min

Wykorzystywane metody:

prezentacja (Power Point)
pogadanka, dyskusja

Pomoce naukowe:

komputer
rzutnik i ekran
prezentacja "Dieta roślinna - czy taka inna?"
ulotka

Treść zajęć:

Edukator/ka przedstawia uczniom prezentację bogatą w zdjęcia i informacje, na bazie której pokazuje im dietę roślinną: wartości odżywcze poszczególnych grup produktów roślinnych, najbardziej popularne suplementy, zalety zdrowotne diety roślinnej i źródła wartościowych informacji na jej temat. Przedstawia również ciekawostki dotyczące wegańskiego stylu życia.

CZAS	METODA	TREŚĆ
3 min	pogadanka	Przedstawienie wegańskich sportowców: Patrick Baubomian (strongman), Ella Magers (trener osobisty, fitness, kick boxing, muay thai), Steph Davis (wspinaczka) i Scott Jurek (ultramaratończyk). Pytamy uczniów, czy sądzą, że można być aktywnym sportowcem na diecie roślinnej.
5 min	pogadanka, wykład	Angażujemy uczniów w dyskusję o tym, czym jest dieta roślinna, czyli weganizm. Zapewniamy ich, że weganie nie jedzą trawy, natomiast wykluczają produkty odzwierzęce ze swojej diety. Podajemy definicję weganizmu.
5 min	pogadanka, wykład	Wyjaśnienie odbiorcom, że dieta roślinna jest urozmaicona i smaczna i nie oznacza rezygnacji z ich ulubionych produktów, tj. lodów, czekolady, hot dogów itd. Pokazujemy przykłady produktów posiadających swoje roślinne alternatywy, tak jak i tradycyjnych dań, które można przygotować w wersji roślinnej. Dieta ta dostarcza odpowiedniej ilości białka, wapnia, żelaza oraz witamin, jeśli tylko komponujemy posiłki z głową!
5 min	pogadanka, wykład, ćwiczenie	Wy tłumaczenie, skąd można czerpać białko pochodzenia roślinnego. Jeśli mamy dość czasu, możemy również wykorzystać tabele wartości odżywczych produktów roślinnych (dostępne np. na stronie Instytutu Żywności i Żywienia: http://www.izz.waw.pl/pl/warto-odzywcz-a-produktow-spozywcz-yh-i-potr-aw/opis-bazy?tmpl=component&format=pdf), na bazie których uczniowie będą sami znajdować produkty roślinne z największą zawartością białka.
5 min	pogadanka, wykład, ćwiczenie	Wyjaśnienie, jakie witaminy i minerały znajdują się w produktach pochodzenia roślinnego. Jeśli mamy dość czasu, możemy również wykorzystać tabele wartości odżywczych produktów roślinnych (link powyżej), na podstawie których uczniowie będą sami znajdować, jakie substancje odżywcze zawarte są w owocach, warzywach, zbożach itp.
5 min	pogadanka, wykład, ćwiczenie	Wy tłumaczenie, jakie rodzaje tłuszczów znajdują się w produktach pochodzenia roślinnego. Jeśli mamy dość czasu, możemy również wykorzystać tabele wartości odżywczych produktów roślinnych, na bazie których uczniowie będą sami znajdować, jakie substancje odżywcze zawarte są w owocach, warzywach, zbożach itp.
2 min	wykład	Przedstawienie wegańskich suplementów diety i źródeł, z których można je zamówić. Podkreślenie potrzeby suplementowania wit. B12 i D.
5 min	wykład	Zestawienie roślinnej i tradycyjnej piramidy żywieniowej i wykazanie podobieństw pomiędzy dwoma zaleceniami. Możemy w tym momencie odnieść się również do komponowania posiłków i tacek żywieniowych dostępnych na stronie http://dieta.mp.pl/diety/zdrowe_diety/show.html?id=74452 .
5 min	wykład, pogadanka	Udowodnienie, że dieta roślinna jest korzystna dla zdrowia i zapobiega rozwojowi popularnych chorób cywilizacyjnych. Przedstawiamy opinię Amerykańskiego Stowarzyszenia Dietetycznego i trend przechodzenia na dietę wegańską u osób z poważnymi chorobami (Bill Clinton – choroba serca; Mike Tyson – nadciśnienie, reumatyzm, problemy oddechowe; Venus Williams – obniżenie poziomu energii, bóle stawów).
2 min	wykład	Omawiamy inne aspekty związane z dietą roślinną, które są korzystne również dla zwierząt i środowiska naturalnego.
3 min	wykład, prezentacja	Przedstawienie stron, z których może skorzystać każda osoba chcąca przejść na dietę roślinną (weganizmteraz.pl , puszka.pl , veganbuddy.pl , otwarteklatki.pl), i polecenie publikacji (e-booki i starter Otwartych Klatek), które mają pomóc w stawianiu pierwszych kroków w diecie roślinnej.

Tytuł warsztatu: Zwierzę nie jest rzeczą

Cel:

Podniesienie empatii wobec zwierząt hodowlanych u dzieci, ukazanie podobieństwa życia ludzi i zwierząt oraz zwrócenie uwagi uczniów na zdolność zwierząt do przeżywania uczuć.

Wiek uczestników: 11-12 lat

Liczba osób podczas warsztatu: 15

Czas trwania:

2 x 45 min

Wykorzystywane metody:

prezentacja (Power Point)
wykład
legozabawa
ćwiczenia grupowe

Pomoce naukowe:

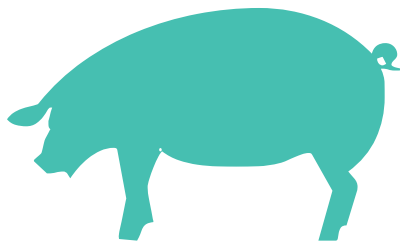
prezentacja na temat zwierząt hodowlanych
komputer
rzutnik i ekran
taśma malarska
markery
karteczki
papier i pisak
wydrukowane teksty
3 zestawy klocków LEGO

CZAS	METODA	TREŚĆ
10 min	taśma malarska na imiona, markery	Przedstawienie osoby prowadzącej (zwanej dalej OP), tematu zajęć, projektu. Przedstawienie osób uczestniczących (zwanymi dalej OU) – „Gdybym nie był/a sobą, to jakim zwierzęciem chciałbym/abym być?”* *Zwykle nie pojawiają się zwierzęta „gospodarskie”, stąd na nich skupimy się na dzisiejszych zajęciach. Przedstawienie programu pracy i propozycja zasad (szacunek dla różnych punktów widzenia, w danym momencie mówi tylko jedna osoba, dobrowolność udziału itp.).
5 min	karteczki do losowania (kura, świnia, krowa)	Energiser i podział na grupy – OU losują jeden z 3 rodzajów zwierząt: krowa, świnia, kura. Nie mówią, kim są. Wczuwają się w to zwierzę, wydają dźwięki, chodzą, śpią, jedzą, boją się, okazują sobie sympatię, okazują agresję. Próbują dobrać się w grupy zgodnie ze zwierzęciem, którym są. Prosimy, żeby każda OU zapamiętała, jakim jest zwierzęciem.

CZAS	METODA	TREŚĆ
30 min	papier i pisak do notatek dla OP	<p>Ćwiczenie „Czym zwierzęta różnią się od ludzi?” na podstawie „Scenariusza psubraty” opracowanego przez Gosię Świderek. Celem ćwiczenia jest ukazanie podobieństwa życia ludzi i zwierząt oraz zwrócenie uwagi uczniów na zdolność zwierząt do przeżywania uczuć. Prosimy OU, aby wymieniły wszystkie rzeczy, które spotykają ludzi na całym świecie, teraz, jak i przed stuleciami, od narodzin do śmierci. OP zapisuje odpowiedzi: rodzi się, rośnie, rozwija się, dojrzewa, zakochuje się, zakłada rodzinę, ma dzieci, opiekuje się nimi, starzeje się, choruje, umiera. Następnie prosimy, aby uczniowie wymienili, co robią codziennie ludzie na całym świecie. Znowu zapisujemy odpowiedzi: śpią, budzą się, wstają, myją się, jedzą i piją, uczą się, bawią się, pracują, kupują/zdobywają. Ostatni element to uczucia i stany, w jakich znajduje się człowiek, np. bywa zmęczony, radosny, śmieje się, płacze, tęskni, jest zdenerwowany, skoncentrowany. Zwracamy uwagę, żeby odpowiedzi były na tyle ogólne, by można je było przypisać większości ludzi teraz i dawniej, np. nie zapisujemy, że człowiek ogląda telewizję (bo 100 lat temu nie oglądał, a dziś także w wielu miejscach świata ludzie nie mają telewizorów, a nawet prądu). Naprowadzamy więc OU na odpowiedzi uogólniające, np. że człowiek się relaksuje, odpoczywa, ogląda (podobnie jak można spędzać czas na obserwowaniu zwierząt czy zachodów słońca).</p> <p>OP informuje, że za chwilę będzie odczytywał/a zapisane przed chwilą wydarzenia, czynności, uczucia przypisane ludziom, ale w kontekście życia zwierząt. Zadaniem OU będzie wyobrazić sobie, że znowu jest się zwierzęciem z poprzedniego ćwiczenia. OP pyta OU, czy zgadzają się z twierdzeniem, że to ‘zwierzę ...’ - w miejscu kropek czytamy kolejne punkty z powstałej przed chwilą listy (np. zwierzę rodzi się, śpi, bawi się itp.). „Teraz będą wyczytywane stwierdzenia, odpowiadasz jako swoje zwierzę; jeśli odpowiedź jest pozytywna wstajesz, jeśli negatywna - kucasz”.</p> <p>Niektóre odpowiedzi mogą i powinny wywołać dyskusję (np. czy zwierzęta pracują, uczą się, tańczą, mówią itp.). W takiej sytuacji należy pozwolić OU na wymianę poglądów. Zapytaj po jednej, dwie osoby z grupy, dlaczego tak zdecydowały. Warto poświęcić kilka chwil na rozmowę np. o pracy zwierząt, mowie zwierząt (jak porozumiewają się zwierzęta: za pomocą zapachu, ruchu, barwy), nauki (latania, polowania i unikania zagrożenia, zdobywania pożywienia, życia w społeczności).</p> <p>Odsłuchanie: co pokazuje to doświadczenie. Jakie wnioski? W czasie dyskusji prawdopodobnie większość uczniów zostanie przekonana, że zwierzęta robią to, co ludzie i czują tak jak ludzie. Skoro życie zwierząt i ludzi jest tak do siebie podobne, to jak powinniśmy traktować zwierzęta?</p> <p>A jak naprawdę traktowane są zwierzęta? Kartka A4 (kura nioska).</p>
15 min	wydrukowane teksty przygotowane przez Asię Sumińską dla wszystkich OU (załącznik)	Prezentacja multimedialna na temat krów, kur i świń (ciekawostki, fakty). Pytamy OU „jak myślicie, gdzie żyją?” - kontrastujemy wyobrażenia z prawdziwym obrazem chowu przemysłowego.
20 min	3 zestawy do legozabawy	Legozabawa: zadaniem każdej podgrupy jest zbudowanie z klocków idealnego miejsca, przestrzeni do życia dla wylosowanych zwierząt, z uwzględnieniem ich potrzeb i uczuć. Po zakończeniu budowania cała grupa wraz z OP „odwiedza” po kolei budowle. Podgrupa odpowiedzialna za daną budowlę opowiada o wykreowanej przez siebie przestrzeni zapewniającej idealne warunki do życia dla „swojej” grupy zwierząt. Opowiadają, czemu służą poszczególne elementy, na jakie potrzeby zwierząt odpowiadają. Pozostałe podgrupy uzupełniają budowlę o własne pomysły. Opowiadanie, moderacja OP, która/y w razie potrzeby uzupełnia informacje na temat zwierząt .
5 min	dyskusja, burza mózgów	Dyskusja na temat tego, co można robić, żeby przyczynić się do lepszej sytuacji zwierząt (wprowadzenie większej ilości roślinnych posiłków, wybór produktów odzwierzęcych, które pochodzą z innych źródeł niż chów przemysłowy, lub rezygnacja z produktów odzwierzęcych, wspieranie organizacji działających na rzecz zwierząt, rozpowszechnianie wiedzy, organizacja „kampanii” /spotkania w środowisku lokalnym, np. w szkole).
5 min		Zakończenie i podziękowanie.

Ciekawostki

Świnia

JEST RÓWNIEM, A NAWET BARDZIEJ INTELIGENTNA NIŻ PIES!

W eksperymencie z lat 90. śwynie zostały wyszkolone do poruszania kursorem na ekranie monitora za pomocą ryjków w taki sposób, by odróżniały znane i nieznanne im kształty. Śwynie nauczyły się to robić tak szybko jak szympanse!

JEST BARDZO CIEKAWSKIM I AKTYWNYM ZWIERZĘCIEM

Dlatego w Holandii opracowano grę „Pig Chase”, która polega na dotykaniu przez świnię ryjkami ruchomego światełka pojawiającego się w ich kojcu. Gra ma zabawiać i stymulować świnię, które z powodu permanentnego zamknięcia zapadają na choroby psychiczne i okaleczają się wzajemnie!

JEST PRZYJACIELSKA I WIERNA JAK PIES!

Świnię przywiązują się do człowieka jak psy, reagują na swoje imię, merdają ogonkami, chodzą za człowiekiem, uwielbiają się głaskać i drapać po brzuchu! Pepa, świnia domowa mieszkająca w schronisku w Korabiewicach, wychowała się z człowiekiem i jest bardzo towarzyska.

MA RÓWNIEM DOBRĄ, A NAWET LEPSZĄ WĘCH OD PSA!

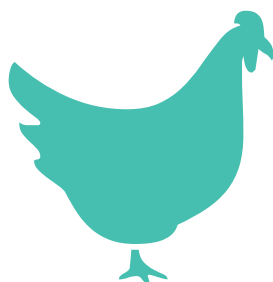
Świnię są wykorzystywane do znajdowania trufli! Policja w zachodnich Niemczech wykorzystuje świnię do... szukania narkotyków, w szczególności marihuany.

JEST CZYSTYM ZWIERZĘCIEM!

Świnia nie poci się jak człowiek, gdyż jej gruczoły potowe nie funkcjonują prawidłowo. By się ochłodzić, wchodzi do wody i do błota! Kąpiel w błocie dodatkowo pomaga jej ochronić się przed promieniami słonecznymi i insektami. Pepa, wspomniana powyżej świnia z Korabiewic, mając odpowiednio duży boks, w jednym miejscu się załatwiała, a w drugim jadła i spała.

POTRAFI PŁYWAĆ JAK PIES!

Na wyspach Bahama jest tzw. Pig Beach/Pig Island, czyli Plaża Świń/Wyspa Świń, na której mieszkają świnię. Nie boją się one turystów i podpływają do łodzi czy pontonów w nadziei na otrzymanie smacznego kęsa. Są bardzo dobrymi pływakami.

Kura

NIE JEST GŁUPIA!

Little Miss Sunshine, kura mieszkająca w sanktuarium Edgar's Mission i uratowana z chowu klatkowego, została nauczona przez swoją opiekunkę reagowania na własne imię oraz odróżniania wizerunku kury wśród obrazków z innymi zwierzętami! Jeśli słabsza kura została przegoniona przez silniejszą, a silniejsza przez najsilniejszą, to najsłabsza z nich będzie unikać obu osobników – z obserwacji dedukuje, że najsilniejsza również ją może pogonić! Obserwując kury na przestrzeni 20 lat, brytyjscy naukowcy doszli do wniosku, że kury mają zdolność logicznego myślenia oraz planowania, np. potrafią odróżnić cyfry od 1 do 5!

ODCZUWA EMOCJE!

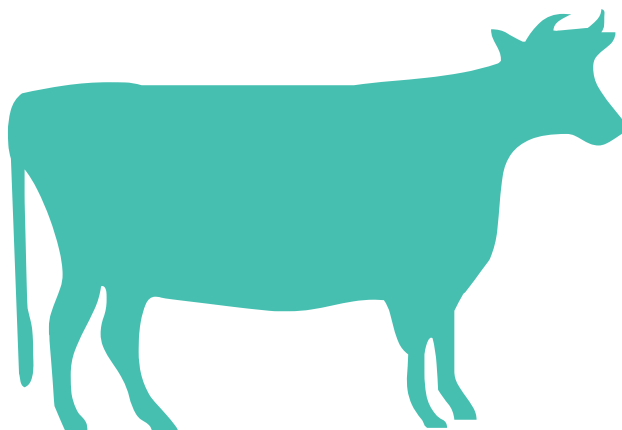
Kury wychowane wśród ludzi często wskakują im na kolana, zwłaszcza jeśli kojarzą człowieka z porą i czynnością karmienia. Pozwalają się głaskać, zaglądną do torby, do nowych osób często podchodzą z ciekawością!

MAJĄ DOBRĄ PAMIĘĆ ORAZ RÓŻNE SYMPATIE I ANTYPATIE!

„Kury i koguty odróżniają członków własnego stada od innych osobników i tylko ich informują o znalezionym jedzeniu” powiedział Maciej Trojan, autor książki „Na tropie zwierzęcego umysłu” i doktor w Zakładzie Psychologii Zwierząt w Katedrze Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.

JEJ JĘZYK MA KILKANAŚCIE RODZAJÓW GDAKNIĘĆ!

Kury gdaczą różnie w zależności od rodzaju zbliżającego się niebezpieczeństwa: inaczej, gdy zbliża się lis, inaczej, gdy jest to kuna czy jastrząb!

Krowa

JEST BARDZO WRAŻLIWYM I EMOCJONALNYM ZWIERZĘCIEM!

Krowy bardzo przeżywają rozłąkę z bliskimi im krowami, a najgorsze jest rozdzielenie z cielakiem: mama-krowa potrafi godzinami nawoływać małego i stać w miejscu, w którym widziała go po raz ostatni. Krowy przeżywają własną, krowią żalobę – potrafią płakać! Przez swoje muczenie i pozycję ciała wyrażają różne emocje: radość, strach, smutek, złość, ale ryczenie jest też elementem społecznym.

JEST TOWARZYSKA I SPOŁECZNA!

Krowy są bardzo towarzyskie i społeczne oraz zawiązują długoletnie przyjaźnie, a swoją sympatię okazują sobie wzajemnym lizaniem się. Tworzą one hierarchiczne stada, w których każda krowa znajduje swoje miejsce w zależności od charakteru.

POTRAFI ROZWIĄZYWAĆ ZAGADKI I MA MOMENTY „EUREKA”!

Podczas jednego z eksperymentów krowy zamknięte były w zagrodzie, która otwierała się po naciśnięciu nosem na dźwignię. Zamknięte krowy widziały pastwisko, które nęciło swoją zielenią. Kiedy krowy wreszcie zorientowały się, co zrobić, by odblokować bramę, były bardzo podekscytowane i galopem, w podskokach, pobiegły na pastwisko!

MA RÓŻNE CHARAKTERY!

Tak jak każde inne zwierzę, krowa może być spokojna, nieśmiała i łagodna lub odważna i ciekawska. W każdym stadzie znajdują się krowy z różnymi osobowościami! Jednak żadna krowa nie lubi, gdy się na nią krzyczy, popycha, a nawet poklepuje po zadku.

MA BARDZO DOBRĄ PAMIĘĆ!

Jedna krowa jest w stanie zapamiętać ponad 100 innych krów ze stada, nie sprawia jej też problemu zapamiętanie drogi do domu czy do swoich ulubionych miejsc! Krowy pamiętają również miłe i złe doświadczenia i zapamiętują tych, którzy zranili je lub ich bliskich.

Polecane pozycje

Edukacja dzieci

Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem. Scott G. Paris, Linda R. Ayres
Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały. Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły.

Faber Adele, Mazlish Elaine

Co dzień mądrzejsze. 365 gier i zabaw kształtujących charakter, wrażliwość i inteligencję emocjonalną dziecka. Denise Chapman, Weston Mark, S. Weston

Książki dla dzieci

Mamo, tato – dlaczego nie jemy zwierząt? Donata Marfiak, Jerzy Rey
Wytwornik kulinarny. Katarzyna Bogucka, Szymon Tomiło
Przyjaciele Żyrafy. Bajki o empatii. Joanna Berendt, Aneta Ryfczyńska
Tosia i Pan Kudełko. Jedzeniowe dylematy. Klaudyna Andrijewska
Dlatego nie jemy zwierząt. Ruby Roth

Emocjonalność zwierząt

O zakochanych psach i zazdrosnych małpach. Emocjonalne życie zwierząt. Marc Bekoff
Niezwykłe przyjaźnie. Jeniffer S. Holland
Na tropie zwierzęcego umysłu. Michał Trojan

Dieta roślinna

Jadłonomia. Kuchnia roślinna. 100 przepisów nie tylko dla wegan. Marta Dymek
Dieta roślinna na co dzień. Julieanna Hever
Kuchnia wegańska. Przewodnik po produktach zastępczych. Steen Celine, Newman Marie Joni
Nowoczesne zasady odżywiania. Campbell T. Colin, Campbell II Thomas M.

Przemysłowy chów zwierząt

Zjadanie zwierząt. Jonathan Safran Foer
Farmagedon. Philip Lymbery

Psychologia

Stereotypy i uprzedzenia. C.N. Macrae, Ch. Stangor, M. Hewstone
Psychologia uprzedzeń. Todd D. Nelson
Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski. red. Maja Branka, Dominika Cieślukowska
Złudzenia, które pozwalają żyć. Szkice z psychologii społecznej.
M. Kofta, T. Szutrowa

www.otwarteKlatki.pl

działamy dla zwierząt!

